

Melothesia

Melothesia

Alp Ejder KANTOĞLU

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu, Muğla

Öz

Bu makalede antik çağ ve orta çağlar boyunca hastalıkların teşhis ve tedavisinde sıkça başvurulan “melothesia” yaklaşımı ana hatlarıyla ele alınmaktadır. Buna ek olarak makale insan vücudunun her bir bölgesinin ya da organının belirli bir göksel cismin yönetiminde olduğu inancına dayanan bu yaklaşımın tarihsel gelişimini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Astroloji, Manilius, Melothesia, Tıbbi Astroloji, Zodyak İnsanı

Başvuru Tarihi / Received: 28.05.2018
Kabul Tarihi / Accepted : 04.06.2018

Giriş

Neredeyse İ.Ö. 2. bin yıldan beri insanlar Zodyak (Burçlar Kuşağı) içinde yer alan takım yıldızlar ve bazı gök cisimlerinin insan vücudunun belli bölgeleri ile ilişkili olduğuna inandılar. Orta çağlarda “Melothesia” diye isimlendirilen bu anlayış, bir astrolojik sistem olarak vücudun çeşit bölgelerinin Zodyak burçları ve gezegenler ile ilişkilendirilmesi esasına dayanır ve baş bölgesi Koç Burcu’ndan (Aries) başlamak üzere aşağıya doğru ilerleyip en son ayaklarda Balık Burcu (Pisces) ile biter (1). İsimlendirme olarak ortaçağlara tarihlense de çok daha eski dönemlerde de bilinen bu uygulamanın ilk yazılı kaydı Romalı Marcus Manilius’un “Astronomica” isimli eserinde karşımıza çıkar. Yazılış tarihi olarak İ.S. 9 ile 14 yılları verilen bu eser, elimizde bulunan en eski yazılı astroloji kitabı olarak büyük önem taşır. Melothesia bahsi beş bölümden (Liber) oluşan eserin ikinci bölümünde şu şekilde yer alır:

*Accipe divisas hominis per sidera partes
singulaque imperii propriis parentia membra,
in quis praecepiuas toto de corpore vires
exercent. Aries caput est ante omnia princeps
sortitus censusque sui pulcherriama colla
Taurus, et in Geminis aequali brachia sorte
Scribuntur conexas umeris, pectusque locatum
Sub Cancro est, laterum regnum scapulaeque
Leonis,
Virginis in propriam descendunt illa sortem,
Libra regit clunes, et Scorpios inguine gaudet,
Centaurio femina accedunt, Capricornus utrisque
Imperitat genibus, erurum fundentis Aquari*

Adres / Correspondence: Alp Ejder KANTOĞLU
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu, Muğla
e-posta / e-mail : alpkantoglu@mu.edu.tr

Abstract

In this article, the approach of “melothesia” which was often consulted at the diagnosis and the treatment of diseases during the ancient age and medieval ages is being tackled with its outlines. In addition to that, the article tries to reveal the historical progress of the approach which was relied on the belief that every region and member of human frame are under the dominion of a particular heavenly body.

Keywords: Astrology, Manilius, Medical Astrology, Melothesia, Zodiac Man

*Arbitrium est, Piscesque pedum sibi iura reposcunt
(2). (2. 453 – 465)*

Çevirisi:

İnsan vücudunun parçalarının yıldızlara göre dağılımını
Ve her bir parçanın özel bir yönetime bağlılığını görür
Vücudun bütünü dışında yıldızlar her bir organa da özel bir etki uygular.
Koç hepsinden önce gelen şef olduğundan kafaya denk gelir
Boğa’ya düşen ise o güzel boyundur,
Ve de İkizler eşit şekilde ön kollara dağılır,
Göğsün yeri ise Yengeç’in altındadır,
Yanların krallığı ile sırt Aslan’ındır,
Bakire’nin (Başak) özel bölgesi ise beldir,
Terazi kalçaları yönetir,
Akrep kasıklarda alır zevki,
Kentor (Yay) kasıkla diz arasına yanaşır,
Dizleri ise Oğlak yönetir,
Akıp giderken Aquarius (Kova), bacakların hakimidir,
Balıklar ise almak ister ayakları kendi yönetimine.¹

Astronomica’da ayrıca 4. Kitap 701-709 arasında aynı konuya değinilmiştir (3).

*ac, velut humana est signis discripta figura,
et, quamquam communis eat tutela per omne
corpus, et in propriam divisas artubus exit
(namque Aries capiti, Taurus cervicibus haeret,
brachia sub Geminis censentur, pectora Cancro,
te scapulae, Nemeaeae, vocant teque ilia, Virgo,
Libra colit clunes et Scorpios inguine regnat,
Et femina Arcitenens, genua et Capricornus amavit,
Cruraque defendit Iuvenis, Vestigia Pisces)
sic alias aliud terras sibi vindicat astrum.*
Çevirisi:

¹Makaledeki bütün Latince’den Türkçe’ye çeviriler makalenin yazarına aittir.

Tıpkı, insanların burçlara göre dağılması ve
Her bir burcun korumasının bir insanı
Baştan aşağıya sarması ve tek tek organların da
Payına düştükleri farklı burçların etkisi altında
olması gibi
(Koç kafaya, Boğa boyuna düşer
Kollar İkizlerin, göğüs Yengeç'in yönetimindedir,
Omuzlar senindir ey Aslan, bel ise senin ey Başak,
Kalçalarda Terazi'nin kasıklarda ise Akrep'in
borusu öter,
Uylukları seven Yay, dizleri seven ise Oğlak'tır,
Gençlik (Kova) bacakları, Balıklar ise korur
ayakları.
Farklı burçlar da dünyanın farklı bölgelerini
yönetirler.

Manilius'un böylesi bir anlayışa nasıl sahip
olduğu oldukça tartışmalı bir konudur. Kesin
olmamakla beraber Sümer şehirlerinden Uruk'ta
yazıldığı düşünülen bazı tabletlerde yer alan
bilgilerin Manilius'u öncellediği düşünülmektedir (4-
5). Yine kesin bilgilere dayanmamakla beraber bu
anlayışın Helenistik dönemde de var olduğu yaygın
olarak kabul edilmektedir. Özellikle bu devire ait
olduğu düşünülen ve Vatikan arşivinde bulunan
Yunanca bir yazma "Peri melon zodion"
(περι μελον ζοδιον) (Vatican. Gr. 208) her bir
burcu 2.5 derecelik "dodecatemorium"lara bölmesi
bakımından önemlidir. Bu bölümlenme ile normalde
zodyakta 30 derecelik alan kaplayan her bir burç
kendi içinde diğer burçlar tarafından yönetilen 12
parçaya bölünmüş olmaktadır. Aynı bölümlenme
Manilius'ta da karşımıza çıkar. Bunun faydası her
bir burcun karakteristiklerinin yanı sıra diğer
burçlarınkilerini de içinde barındırdığını göstermesi
ve yorumlama da büyük bir esneklik ve genişlik
sağlamasıdır. Manilius'tan sonra bu yaklaşımı
eserlerinde gördüğümüz diğer önemli isimlere
geçmeden önce "melothesia" kelimesine bakmakta
fayda var.

Melothesia (μελοθησια) eski Yunanca melos
(μελος) ve thesis (θησις) kelimelerinden oluşur.
Melos vücudun bir parçası, organı anlamlarına sahip
iken thesis ise konum, durum, yerleşim gibi
anamlara haizdir. Diğer bir deyişle, vücut
organlarının (göksel cisimlere göre) konumu ya da
tam tersi gibi bir anlamı ifade etmektedir. Bu çift
yönlü anlayış antik çağın özellikle Herakleitos ve
Stoa felsefesinde en açık ve geniş ifadesini bulmuş
olan makrokosmos – mikrokosmos düşüncesiyle
ilgilidir. Buna göre insan evrenin küçük bir modeli
iken evren de insanın sonsuz ölçekte büyük bir
modeli gibidir. Birinde olan diğerinde de vardır ve
karşılıklı olarak birbirlerini etkilerler. Bu yüzden
melothesia terimi özellikle orta çağlar boyunca
"Zodyak İnsanı" (Homo Signorum) olarak da
adlandırılmıştır. En erken çizimlerine 1300'lü
yılların sonlarında rastladığımız Zodyak İnsanı,
genelde burçların hakim oldukları bölgelere
dağılmış halde resmedildiği bir erkek silüetiyle

karşımıza çıkarken nadiren kadın veya iskelet olarak
resmedilmiş şekillerine de rastlanmaktadır.

Manilius sonrası dönemde melothesia bahsiyle
ilgili olarak karşımıza çıkan ilk isim Sidonlu
Dorotheos'tur (Δοροθηος Σιδωνιος). Yaklaşık
İ.S. 79 yılında doğduğu düşünülen Dorotheos'un en
önemli ve bilinen eseri beş kitaptan oluşan
"Pentateuch"tur (6). Helenistik astroloji hakkında
bilgiler içeren bu eser günümüze 8. yüzyılda
Arapça'ya yapılmış bir çeviri sayesinde ulaşmıştır
(7). Eserinde Dorotheos, melothesia açısından
önemli olan şu bilgileri verir: " Bir hastanın,
hastalığının başındaki durumunu ve buna ne kadar
dayanabileceğini görmek için yükselen burcuna,
Ay'a ve yükseleninin yöneticisine, Ay'ın evinin
yöneticisine, Ay'ın yıldızlar ile sıralanışına ve
dodekatemoriumuna bakmak gereklidir. Eğer Ay'ın
yöneticisi ile yükselenin yöneticisi iyi huylu
burçlardan (benefici) ya da iyi huylu burçlar
yükselen, Ay ve onun dodekatemoriumlarına dönük
açıdayken kişi hasta olmuşsa, bu onun iyileşeceğine
delalet eder. Daha sonra, başlangıçta içinde ayın ya
da yükselenin yer aldığı burca göre değerlendirme
yapılır. Eğer bu burç tropik burçlardan ise tedavi
mümkündür. Ancak bazen hastalık nükseder. Baş
aktör Ay'dır. Ay üzerindeki etkilere göre hastanın
durumu değişir."

Dorotheos'ta melothesia açısından önemli bir
faktör olarak Ay'ın ön plana çıktığını görürüz.
Hastanın durumu ayın evreleri baz alınarak
gözleniyordu. Buna göre Yeni Ay'dan 7, 9, 14, 18,
21 ve 28 gün sonraki günler özel öneme sahipti. Bu
günlerde hastanın durumunda iyileşmeler görülürse
hastanın tamamen iyileşeceği, kötüleşmeler
görülürse hastanın daha da kötüleşeceği
düşünüldü. Dorotheos'a göre en kritik günler ise
Ay'ın 10 derece hareket etmiş olduğu gün ile 40.
gündü.

Melothesia, genel anlamda astroloji ile ilgiliyen
bir alt grup olarak tıbbi astrolojinin sınırları
içerisinde yer almaktaydı. Astrolojiyi tıbbi amaçlar
için kullananlara verilen isim ise
"iatromathematikoi" (ιατρομαθηματικοι) idi. Bu
terime rastladığımız ilk kaynaklardan biri İ.S. 100-
170 yılları arasında yaşamış olan ve Batlamyus
olarak da tanıdığımız Klaudios Ptolemaios'tur
(Κλαυδιος Πτολεμαιος). Sırasıyla astronomi ve
coğrafya ile ilgili olarak yazdığı Almagest ve
Geographia isimli eserleriyle tanınan Ptolemaios'un
bizi ilgilendiren eseri, Yunanca dört kitap anlamına
gelen Tetrabiblos'tur (Τετραβιβλος). Zaman zaman
"Apotelesmatika" (Αποτελεσματικά) olarak da
anılan bu eser astrolojik sonuçlar, etkiler ya da
alametler ile ilgilidir. Bu eserinde Ptolemaios,
melothesia örneği olarak verebileceğimiz kimi
kısımlar kaleme almıştır: "Merkür çılgınlık hali,
dikkatsizlik, melankoli, ayakta duramama, epilepsi,
sürekli öksürük ile yüksek ateşli hastalıklar ve aşırı
terleme ya da kuruluştan kaynaklanan rahatsızlıklar
şeklinde ölümün geleceğini gösterir."(8). Öte

yandan eserin dördüncü kitabında yazar çeşitli gezegenlerin on iki burca göre pozisyonları üzerinden yaptıkları etkileri çeşitli başlıklar altında toplar. Bunlardan “Ölümün Çeşitleri Üzerine” isimli bölümde gezegenlerle ilgili hastalıklardan bahseder (9). Örneğin Satürn’un uzun süreli hastalıklara, romatizma, titreme ve ateşe; Jüpiter’in ise ölümlü sonuçlanan boğulma, zatüre, felç, spazm, baş ağrısı ve kalp rahatsızlıklarına yol açtığını söyler. İkinci kitapta ise çeşitli gökssel cisimlerin insan vücudu üzerindeki tıbbi etkileri oldukça detaylı olarak verilir. Örneğin “Mars savaş, kölelik ve ölüme sebebiyet veren bir gezegen olmasının yanı sıra insanda ateşe, kan basıncının yükselmesine sebep olur. Venüs ise tam tersine her anlamda iyi etkileri olan bir gezegendir. Merkür diğer gökssel cisimlerle olan ilişkisinden dolayı insan sağlığı açısından muğlak etkilere sahiptir. Bununla birlikte şiddetli öksürük ve verem gibi rahatsızlıkları getirebilir.”

Ptolemaios’a göre Satürn sağ kulak, dalak, mesane, balgam ve kemikleri kontrol eder. Jüpiter ise dokunma duygusu, akciğerler, arterler ve spermleri yönetir. Mars sol kulağı, böbrekleri, damarları ve genital bölgeleri yönetirken Güneş beyin, kalp, sinirler ve sağ el ile ilgili her şeyden sorumludur. Venüs koku alma duygusu, karaciğer ve karın boşluğundaki organları, Merkür ise konuşma ve düşünce ile dil, kalça ve safrayı kontrol eder. Aya düşenler ise tat alma duygusu, mide, bel, rahim ve sol el ile ilgili her şeydir (10).

Tetrabiblos’ta gezegenlerin yakınlaştıkları durumlarda kimi hastalıkların tedavisi için uygun ortamın olduğundan da bahsedilir. Örneğin, Jüpiter Merkür ile yakın pozisyona geldiğinde uygun ilaçlar ve iyi bir hekimle her hastalığın tedavisi mümkündür. Aynı şekilde Venüs ve Satürn’ün yakınlaşması da tedavi için uygun ortam yaratır ancak bu sefer gerekenler dua ve sihirdir (11).

Ortaçağ tıbbına ve haliyle tıbbi astrolojiye etki etmiş önemli isimlerden biri de İ.S. 129 – 200/216 yılları arasında yaşamış Bergamalı Klaudios Galenos’tur (Κλαύδιος Γαλιένος). Galenos’a göre vücudun farklı bölgelerinde dört farklı sıvı bulunmaktadır. Bunlar sarı safra, kara safra, balgam ve kandır. Bu sıvılar aynı zamanda insanın huyunu da ortaya koymaktadır. Fizyonomistler², hekimler ve astrologların tartıştığı pek çok konuya Galenos bu dört sıvıyı baz alarak açıklamalar getirmiştir. Her bir insanın sağlıklı olması vücudunda yer alan bu dört sıvı arasındaki dengeye dayanmaktaydı. Ona göre farklı hastalıkların emarelerini anlayabilmek için fizyonomistlere ve hekimlere vücudun farklı bölgelerine nasıl bakmaları gerektiği öğretilmeliydi. Astroloji, hekimlerin icra ettikleri sanatın önceden görmeye dayalı bölümüydü. Pek çoğu da bunu tıbbin bir parçası olarak kabul ediyordu. Hippokrates’in dediği gibi, “Fizyonimi kullanmamış her zekâ,

karanlıkta başıboş dolaşmaktan başka bir şey yapmıyor demektir.”(12). Galenos antik çağ tıbbının en önemli konularından biri olan hastalığın tahmini (prognosis - προγνώσις) konusuna da eğilmişti. Hastalığın tahmini yanında nasıl seyredeceğini öngörebilmek de son derece önemliydi. Gerekli tedaviyi yapan hekimler özellikle uzun süreli hastalıklarda belli günlere dikkat ederlerdi. Bu belirli günlerde hastanın durumu, uzun vadede hastanın iyileşip iyileşmeyeceğini anlamak açısından dikkatle takip edilirdi. Galenos bu süreçlerle ilgili olarak “Karar Günleri Hakkında” şeklinde çevirebileceğimiz eseri “De Diebus Decretoriis”de zodyakin gözlemlenmesi esnasında mutlak ayın evrelerinin de göz önünde bulundurulmasını salık verilir (13). Bunun yanı sıra iyi huylu (benefici) ve kötü huylu (malefici) gezegenler ve bunların hastanın doğumu sırasında etkili olmuş gezegenlerle ilişkileri de Galenos açısından önemlidir. Mısırlı astrologları takip ettiğini söylemiş ve ayrıca onların Ay üzerine gözlemlerinin doğru olduğunu düşündüğünü de belirtmiştir.

Uzun süreli hastalıklarda kritik günlerin yanı sıra kritik aylar hatta yıllar olduğu da kabul ediliyordu. Bunların tümüne “Climactericus - κλιμακτηρικός” denilmişti. Kritik ya da tehlikeli günler, aylar ve yıllar özellikle 7 ve 9’un katları üzerinden belirlenmekteydi.

Yaşam süresi ve ölüm zamanının belirlenmesi için ise ayın başrolde olduğu ve isimlerin sayısal değerlerinin özel bir yöntemle hesaplanıp kullanılmasını içeren bir yöntem geliştirilmişti. “Demokritos’un Küresi” denen bu yöntem bir dizi hazırlık gerektiriyordu (14). Öncelikle hastalığın tam olarak başladığı ya da fark edildiği gün bilinmeliydi. Daha sonra hastanın ismini oluşturan harflerin sayısal değerleri toplanarak bir sayı elde ediliyor ve bu sayı hastalığın başladığı gün ayın kaçınıcı günüye ona ekleniyordu. Elde edilen sayı otuz bölünüyor ve kalan alınıyordu. Adı küre de olsa bu yöntemde ikiye bölünmüş bir dikdörtgen şema kullanılmaktaydı. Hesaplamadan sonra ortadan ikiye bölünmüş dikdörtgenin üstünde kalan sayılardan biri elde edilmişse hastanın yaşayacağına, alttaki sayılardan biri çıkmışsa öleceğine inanılırdı. Petosiris’e atfedilen diğer bir versiyonda 30 yerine 29’a bölünme vardır. Söz konusu Ay olunca kimilerine göre bu sayının daha tutarlı olduğu düşünülmekteydi (15).

Kritik günler dışında bir de tıbbi müdahaleye uygun günlerin tespiti meselesi vardı. Bu konuyla ilgili bir örneğe Dorotheus’un eserinde ishal için ilaç alımı bahsinde rastlarız. Ona göre ilaca başlamak için en uygun zaman ayın Terazi ya da Akrep Burcu’nda olduğu dönemdir. Antik çağın bir başka önemli ismi Firmicus’a göre Nechepso³ “ızdırıp ve hastalığın” gökyüzündeki evini (Lot) bulmaya

² İnsanın dış görünüşüne bakarak karakter tahlili yapan kimse.

³ Genellikle adı Petosiris ile birlikte anılan ve antik çağ astrolojisine büyük etki yapmış olan bir dizi metnin iki yazarından biri olduğu düşünülen efsanevi kişilik.

adamıştı kendini. Hangi dekan⁴ hangi hastalığa sebebiyet verir, hangi dekan diğerinden güçlüdür, iyi biliyordu. Farklı özellikleri ve güçlerinden yola çıkarak bütün hastalıkların tedavisini bulmuştu çünkü biliyordu ki bir özellik sıklıkla başka bir özellik tarafından aldedilebildiği gibi bir tanrı da başka bir tanrı tarafından aldedilebilirdi.”(16). Thessalus’a atfedilen Latince, Harpocratio’ya atfedilen Yunanca versiyonuyla Hermes’çi bir metne göre Nechepso bütün vücudun ve hastalıkların tedavisinin burçlar, taşlar ve bitkiler vasıtasıyla nasıl yapıldığını anlatmıştı. Bazı bitkileri 7 gezegenle (Güneş ve Ay dahil) ilişkilendirmiş aynı zamanda dekanların etkisindeki bitkilerin 15 sabit yıldızla ilişkisine de değinmişti. Temel olarak antik tıbbın “karşıtlar karşıtlarını tedavi eder” ile “benzerler benzerlerini tedavi eder” prensiplerini birleştirmişti (17). Firmicus’ta ise göksel etkiler hastalıklara yol açarken, tedavi için karşıt güçlere ihtiyaç duyuluyordu (18).

Tıbbi astrolojide örneğin hastalığın sebebi Mars ise ilaç olarak Mars’la ilgili onunla duygudaş bir materyal aranmalıydı. Hermesçi tedavi yöntemleri de aynı düşüncüyü hastalığın kaynağı göksel cismin kendi kendisine yüklediği olumsuz enerjinin olumlu hale getirilmesinde kullanıyordu (19). Eğer göksel cisim, örneğin bir gezegen ya da yıldız, Türkçeye kozmik sempati terimi ile aktarabileceğimiz, “symphateia - συμπαθεια”⁵ kaynaklı bir enerji ile güçlendirilirse hastalığın tedavisinin daha başarılı olacağına inanılıyordu (20).

Özellikle Avrupa kıtasındaki büyük etkisini orta çağlarda yapacak olan melothesia yaklaşımının antik çağdaki serüvenini ana hatlarıyla yazımızın birinci bölümünde ele almaya çalıştık. Antik çağ boyunca göksel cisimleri çıplak gözle seyreden insan,

kendisinin büyük ölçekte bir modeli olarak gördüğü evrenin surlarını anlamaya çalıştıkça bu benzerlik üzerine yeni teoriler ve inançlar yaratmıştı. Orta çağlarda gittikçe karmaşıklaşıp ezoterizmle yoğrulacak olan bu yaklaşımı incelemeye yazımızın ikinci bölümünde devam edeceğiz.

Kaynaklar

1. Neugebauer, O. “Melothesia and Dodekatemoria in Astronomy and History”, Springer, New York, 1983
2. Manilius, Marcus, “Astronomica”, çev: Goold, G. P., LOEB Classical Library, Harvard University Press, 2006
3. Manilius, Marcus, A.g.e.
4. Geller, M. J., “Look to the Stars – Babylonian medicine, magic, astrology and melothesia”, Max-Planck-Institute Für Wissenschaftsgeschichte, 2010
5. Volk, Katharina, “Manilius and his Intellectual Background”, Oxford University Press, 2009
6. “Dorothei Sidonii Carmen Astrologicum”, ed. David Pingree, Teubner, Leipzig, 1976
7. “Kitabü'l Hamse”, Dorotheus of Sidon, Carmen Astrologicum, çev: David Pingree, Ascella Publications (London, 1993)
8. Ptolemy. “Tetrabiblos”, Translated by F. E. Robbins. Loeb Classical Library, Harvard University Press, 1940
9. Ptolemy, A.g.e.
10. Ptolemy, A.g.e.
11. Ptolemy, A.g.e.
12. Galenus, “De Praeognitione ad Epigenem, Prognostics”, vol. 19, s. 529-573, çev: Cramer, F. H., Philadelphia, 1954
13. Cooper, Glen, “Galen’s Critical Days in the Graeco-Arabic Tradition”, Vol.II, M., Routledge, 2018
14. Barton, Tamsyn, “Ancient Astrology”, Routledge, NY, 2003
15. Barton, A.g.e.
16. Firmicus, “Mathesis”; 4.22.2 <https://ciadanpers.firebaseio.com/35/Mathesis.pdf>
17. Barton, A.g.e.
18. Firmicus, A.g.e.
19. “Corpus Hermeticum, Asclepius”, Tome II, ed: Festugiere, A. J., çev: Nock, A. D., Les Belles Lettres, Paris, 1960
20. Peters, Francis E., “Antik Yunan Felsefesi ve Terimleri Sözlüğü”, çev. ve haz: Hünler, Hakkı; Paradigma Yay. 2004.

⁴ Zodyak çemberinin 10 derecelik bölümlerinin her biri.

⁵ Ortak etkileniş, kozmik sempati, evrensel etkileşim; her şeyin her şeye bağlı olması; birlikte duyumsamak veya bir arada hissetmek, duygudaş olmak, gönüldeşlik.